

STÚDIUM

Bognár Zoltán Levente

Autonómiák világszerte: az önállóság formai és tartalmi ismérvei tizennyolc államban (2.)

A világ országai közül 170 unitárius államszerkezetű. Az ilyen típusú államokban a kisebbségek területi autonómiájának biztosítását az ország adminisztratív szerkezetébe illeszkedő közigazgatási egységek, települési és mezoszintű önkormányzatok hatásköreinek kibővítése, vagy pedig az ország adminisztratív szerkezetébe nem illeszkedő egységek kialakítása révén oldják meg.

2.3.1. Az állam adminisztratív szerkezetébe nem illeszkedő autonómiák

Az állam adminisztratív szerkezetébe nem illeszkedő autonómiákra nem csak unitárius államokban és szövetségi államok tagállamaiban találhatunk példákat, hanem szövetségi államok tagállamai mellett, közvetlenül a központ alá rendelve is. Puerto Rico, melyet az Amerikai Egyesült Államok 1898-ban annektált, és jöllehet, 1967 óta öt népszavazást is kiírtak a tagállami státusról, mindmáig 'commonwealth' státusú maradt, és mint ilyen közvetlenül a szenátus hatásköre alá tartozik – akárcsak az Észak-Mariana-szigetek, az Amerikai Szamoa- és a Virgin-szigetek.

A függő területek, vagyis az állam részét képező, de az ország szorosan vett területén kívül fekvő területek – külbirtokok – nem minden esetben rendelkeznek sajátos státussal az államon belül. Franciaország ellenben több egykori gyarmatát is – Francia Guyana, Guadeloupe, Martinique és Réunion – bevonta megerendszerébe.

Az Új-Zélandhoz tartozó Cook-szigetek, a Hollandiához tartozó Holland Antillák és Aruba az állam adminisztratív szerkezetébe nem illeszkedő, kiterjesztett hatáskörű önkormányzattal rendelkeznek.

A közigazgatási rendszerbe nem illeszkedő államrészek földrajzi értelemben vett országrészek is lehetnek. Ezekre Palesztina (Gázai övezet és Ciszjordánia) Izraelben, Cree-Naskapi önkormányzat Kanada Québec tar-

tományában, Gagauzia Moldovában, az Atlanti-parti Közösségek Nicaraguában hozható fel példaként.

A *General Legal Reference Framework to Facilitate the Settlement of Ethno-Political Conflicts in Europe* jelentés a nagy-britanniai devolúció rendszerét a regionális állam egyik lehetséges változataként tartja számon, melyet szintén magas fokú aszimmetria jellemez, ami abból adódik, hogy a Londonban hozott döntések nem mindig vonatkoznak egyszerre Walesre, Skóciára és Észak-Írországra.

További példák az Amerikai Egyesült Államokban működő őslakosok önkormányzatai, Feröer és Grönland Dániában, Rotuma a Fidzsi-szigeteken, Muszlim Mindanao a Fülöp-szigeteken, Abházia, Oszétia és Adzsara Grúziában, Kurdisztán Irakban, DNy-British Columbia-i Sechelt indián törzs, Yukon-i őslakosok önkormányzatai, tizenhat manitobai törzs és az ontariói őslakosok önkormányzata Kanadában, Bougainville Pápua Új-Guineában, Vajdaság és Koszovó Szerbia-Montenegró Szerbia tagállamában, Zanzibár Tanzániában, Krím Autonóm Köztársaság Ukrajnában.

Az *Amerikai Egyesült Államok* kontinentális őslakosai saját alkotmányt hozhatnak létre, és megszervezhetik törzsi tanácsaikat, törzsi kormányaikat és törzsi bíróságukat, illetve rendelkezhetnek a törzs tulajdonában álló gazdasági vállalatok létrehozásáról és azok tevékenységéről. Hatáskörükbe tartozik továbbá tagságuk kritériumának meghatározása, saját adók kiszabása, a vadászatról és a halászatról, illetve a természet védelméről való rendelkezés, büntetések kiszabása a törzs tagjai és a törzs igazgatása alá tartozó területeken lakókra vonatkozóan, a területükön folytatott földgáz- és nyersolaj-kitermelés megadóztatása, a belső konfliktusok kezelése és megoldása. A törzsi tanács határozhat a gyermekek nevelését illetően, a törzsi iskolák a törzs irányítása alatt állnak. A törzsi tanácsok szerződhetnek a szövetségi irodákkal különböző programok és szolgáltatások igénybevételére.¹

*Puerto Ricó*ban a Törvényhozó Nagygyűlés kizárólagos kompetenciájába tartozik az adminisztratív egységek létrehozása, megváltoztatása, eltörlése, határaik módosítása, szerkezetük és funkcióik meghatározása, különböző programok lebonyolítására, ezeken belül ügynökségek létrehozása, Puerto Rico szimbólumai, a természeti kincsek, műemlékek, kulturális és művészi értékek. Szintén hatáskörébe tartozik a sziget adóinak kiszabása és begyűjtési módjának megszabása, azzal a megkötéssel, hogy annak mindenhol egységesnek kell lennie.²

Bosznia-Hercegovinai Föderáció horvát többségű kantonjainak hatáskörébe tartozik az őket megillető kompetenciák átruházása az alsóbb szintű helyi önkormányzatokra vagy a központi kormánya, oktatás, kultúra, turiz-

mus, helyi gazdasági ügyek, segélyezési feladatok, elektronikus média, a központ beleegyezésével nemzetközi egyezmények kötése, alkotmányozás, költségvetés elfogadása, működési szabályok, a kormány felépítése.³

Grönland önkormányzatának hatáskörét képezi a tartományi rendelkezések kidolgozása és elfogadása, a választások, a választhatóság, valamint a választójog és a képviselők működésének szabályozása, az önkormányzati hatóságok, a helyi kormányzat megszervezése, direkt és indirekt adók, az állam-egyház és az ettől eltérő vallási közösségek, a halászat, vadászat, mezőgazdaság, rénszarvastenyésztés, természetvédelem, környezetvédelem, vidékfejlesztés, kereskedelem- és versenyszabályozás, a vendéglátóipar szabályozása, a szeszesitalokra vonatkozó törvényhozás, üzletek nyitvatartásának szabályozása, közjólét, munkaviszonyok, piacsabályozás, oktatás, kultúra, szakmai oktatás, egészségügy, bérleti díjak szabályozása, lakásügyi adminisztráció, termékekkel való önellátás, helyi utas- és teherszállítás.⁴

A *Feröer-szigetek* önkormányzata törvényhozó hatalmat gyakorol a választások, a közigazgatás megszervezése, a közalkalmazottak fizetése és nyugdíja, a helyi önkormányzatok, az építkezés, a tűzoltás, a városrendezés, a lakosság-nyilvántartás, egészségügy, a hagyományos gyógymódok, a népjóléti rendelkezések, a közvetlen és a közvetett adók, bélyegilletékek, a munkajog, az iskolák, a múzeumok és a műemlékvédelem, a kulturális intézmények, a kikötők, a halászat, a vadászat, a mezőgazdasági tevékenység szabályozása és irányítása, a halászat, az állatvédelem, a gazdasági programok és a fejlesztés irányának kijelölése és gyakorlatba ültetése, a közlekedés, a távközlés, a mérgező és robbanóanyagok, a fegyverek, az üzletek nyitva tartása, valamint a turizmus területén.

A központ hatáskörébe tartozik a hadügy, a pénzügy, az egyházpolitika, az igazságszolgáltatás, a közrend biztosítása területén – így a tartomány nem rendelkezik kizárólagos hatáskörrel a rendőrségre vonatkozóan –, a rádió, a légi közlekedés, a földalap, az import és az export szabályozására vonatkozóan.⁵

Izraelben *Palesztina* hatáskörébe tartozik a területét alkotó térségek irányítása, a közigazgatási rendszer megszervezése, beleértve az alsóbb szintű közigazgatási egységek kialakítását is, a törvényhozó testület működési szabályzatának kidolgozása; nemzetközi érvényű megállapodásokat köthet gazdasági, egészségügyi, segélyezési, kulturális, tudományos és oktatási ügyekben, hatáskörébe tartoznak továbbá a rendfenntartó erők, az oktatás, a kultúra, az egészségügy, a közjólét, a turizmus, a közvetlen és a helyi adók, illetve a helyi illetékek, az oktatási minisztérium, iskolai illetékek, a pedagógusok akkreditálása, az oktatási programok és segédanyagok támoga-

tása, a pedagógusok kinevezése, az oktatási és kulturális intézmények alkalmazottai, a fordítások és kiadók, a magániskolák, a felnőttképzés, a kulturális központok, az oktatási adók, a vizsgadíjak, az osztályozás, a közszolgáltatások, a nyugdíjak, az egészségbiztosítás és a társadalombiztosítás, a pénzügy, a munkaügy, a bizonyítványok és oklevelek, a záróvizsgák, a közhivatalnokok, a diákcsere, a hamvasztás, a temetők, a gyógyszerészet és a patikák, az egészséggondozók, a veszélyes szerek, a kozmetikumok szabályozása.⁶

Az Észak-Quebec-i *Cree-Naskapi önkormányzat* a hatáskörébe tartozó földeken rendelkezik a közösségre vagy a természetre károsnak ítélt tevékenységek betiltásának jogával, hatáskörökkel rendelkezik a földeket és a természeti kincseket illetően, az épületek használatára, a pénzügyekre, tagjai jólétére, a közösségépítésre, segélyezési programokra, szolgáltatásokra vonatkozóan. Kompetenciájába tartozik továbbá a törzsek kultúrájának, értékeinek és hagyományainak megőrzése, illetve a törzsek számára előírt kötelességek végrehajtása. A törzsek a természetes személyeket megillető jogokkal, hatáskörökkel és privilégiumokkal rendelkeznek, nem folytathatnak sem közvetve, sem közvetlenül gazdasági tevékenységet, kivéve földjeiket és természeti kincseiket, épületeiket és a közszolgáltatásokat érintő területeket, az ilyen profilú társaságokban részesedéssel bírhatnak. A Törzsi Tanács hatáskörébe tartozik a választási törvény megalkotása, a közhivatalnokok kinevezésének és működésének szabályozása, a törzsi területekre való belépés és letelepedés szabályozása, a helyi önkormányzatok felépítésének, működésének és hatáskörének megállapítása, a helyi adók megszüntetése, a közrendre vonatkozó törvények elfogadása és a területi rendőrség, illetve tűzoltóság felállításáról és működésének szabályairól való rendelkezés. Rendelkezik az építkezésről, ingatlanbérletről, a közlekedésről, a sebességkorlátozásig elmenően, a gazdasági tevékenységek folytatásáról, a természet és környezetvédelemről, turisztikáról, egészségügyről, erdőgazdálkodásról, vadászatról, halászatról, állatvédelemről, a lőfegyverek birtoklásának és használatának szabályairól, állattartásról, alkohol tartalmú italokkal történő kereskedelemről, parkokról, játékokról, sport-, verseny- és szórakoztató tevékenységekről.⁷

Moldovában *Gagauzia* sajátos jogállású autonóm területi egység. Népgyűlése (Halc Toplusu) törvényhozói hatásköröket gyakorolhat az alábbi területeken: tudomány, kultúra, oktatás, közigazgatás, lakásügy, urbanisztika, egészségvédelem, sport, helyi költségvetések és adók, gazdaság és környezetvédelem, munkaügy és társadalombiztosítás. Ezenkívül hatáskörébe tartozik a belső közigazgatási határok módosítása, a települések rangjának és nevének meghatározása; a közigazgatás megszervezése és működé-

sének szabályozása, választások, népszavazások, szimbólumok, címek és elismerések létrehozása és odaítélése, a szükségállapot kihirdetésének kérelmezése az ország parlamentjében.⁸

Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságában *Wales* törvényhozó hatalmát a Walesi Nemzetgyűlés (National Assembly of Wales / Cynulliad Cenedlaethol Cymru) gyakorolja, hatáskörét képezi mindaz, amit a központ hivatalosan a testületre ruházott, azonban ez nem jelent többet annál, hogy a testületnek a központi törvényekhez igazodó szabályozatokat hozhat. Egyes területeken a korona minisztérium (Minister of the Crown) konkurens hatalommal rendelkezik. A központ hatáskörét képezi a honvédelem, a külpolitika, az energiaipar, a nukleáris energia, a foglalkoztatáspolitikai, a pénzügy, a társadalombiztosítás, az adóügy, a bevándorlás és a gyógyszer és drog szabályozásra. A Nemzetgyűlés hatáskörébe került át a képviselők jövedelme, nyugdíja, az alkalmazottak fizetése, a mezőgazdaság, a halászat, az erdőgazdálkodás, a gazdaságfejlesztés, az oktatás és felnőttképzés, a környezetvédelem, a közösségfejlesztés, az élelmiszeripar, az egészségügy, lakásügy, helyi önkormányzatok, a sport, a helyi érdekű közutak, a kultúra, a walesi nyelv védelme, a katasztrófavédelem.⁹

Skócia törvényhozó hatalmát a Skót Parlament gyakorolja. Amíg *Wales* „másodlagos törvényhozási és végrehajtó hatalom illeti meg”¹⁰, a skóciai parlament törvényeit nem minden esetben kell jóváhagynia a központnak. A központ hatáskörébe tartoznak az állam egységére, az uralkodó birtokaira és javaira, a párttörvényre, a honvédelemre, a külkapcsolatokra és külpolitikára, az Európai Unióra, a külkereskedelemre, a pénzügyekre, a bank- és hitelszférára, a biztosításokra, a drogokra, a fegyverviselésre és fegyverhasználatra, a szórakoztatóiparra, a bevándorlásra és állampolgárságra, a szerencsejátékokra, a katasztrófavédelemre, a vállalkozásokra, a versenyre, a fogyasztóvédelemre, a minőségbiztosításra, a mértékegységekre, a távközlésre, a postára, az energiaiparra, a bányaiiparra, a nukleáris energia előállítására és felhasználására, a szárazföldi, légi és vízi közlekedésre, a nyugdíjakra, a műsorszórásra vonatkozó rendeletek.

A Skót Parlament az önkormányzatok, a helyi adók, a területfejlesztés, a szociális munka, a jótékonyági szervezetek, a gazdaságfejlesztés, az élelmiszerek, a mezőgazdaság, a halászat, a halászhajók, a környezetvédelem, az állattenyésztés, a radioaktív anyagok kezelése, a helyi érdekű kikötők, a helyi érdekű repülőterek, a családjog, az egészségügyi dolgozók akkreditálása, a szakképzés, az esélyegyenlőség, a turisztika, a sport, a kultúra, a rendőrség, a tűzoltóság, a polgári védelem, a személyi jövedelemadó tekintetében rendelkezik saját hatáskörökkel.¹¹

Nicaraguában az *Atlanti-parti Közösségek* törvényhozói hatásköreit a két régió, az északi (La Región Autónoma Atlántico Norte) és a déli (La Región Autónoma Atlántico Sur) regionális tanácsai gyakorolják a közbirtokok, a vizek és erdők használatát illetően, a kizárólag regionális érdekű gazdasági, társadalmi és kulturális programok, a természeti javak ésszerű felhasználása, a környezetvédelem, a belső közigazgatási határok, az adminisztratív beosztás területén.¹²

Panamában a kuna indiánok *San Blas* adminisztratív egységen belül a Kuna Általános Kongresszus és a városi és törzsi kongresszusok (Congresos del Pueblo) révén törvényhozói hatásköröket gyakorolhatnak. Az alapkormány nem jelöli ki a konkrét kompetenciákat, csak annyit mond, hogy a központ elismeri az említett testületek intézményét, és a hagyományoknak és működési szabályzataiknak megfelelő hatásköreiket, azzal a fenntartással, hogy döntéseik ne kerüljenek ellentmondásba az állam alkotmányával és jogszabályaival.¹³

1. táblázat - Az állam adminisztratív szerkezetébe nem illeszkedő autonómiák

	Autonóm entitás	Állam / Tagállam	Autonómia alsóbb szinten
1.	225 őslakos törzs és falu	1. Amerikai Egyesült Államok	
2.	Feröer-szigetek	2. Dánia	
3.	Grönland		
4.	Észak-Írország	3. Egyesült Királyság	
5.	Skócia		
6.	Wales		
7.	Isle de Man		
8.	Rotuma	4. Fidzsi	
9.	Muszlin Mindanao	5. Fülöp-szigetek	
10.	Abház Autonóm Köztársaság	6. Grúzia	
11.	Acharis Autonóm Köztársaság		
12.	Adzsara		
13.	Aruba	7. Hollandia	
14.	Holland Antillák		
15.	n.a.	8. Indonézia	
16.	Kurdisztán	9. Irak	
17.	Palesztina	10. Izrael	
18.	Cree-Naskapi	11. Québec (Kanada)	
19.	őslakosok - n.a.	12. Ontario (Kanada)	

20.	őslakosok - n.a.	13. Yukon (Kanada)	
21.	Sechelt indián törzs	14. DNY-British Columbia (Kanada)	
22.	n.a.	15. Kazahsztán	
23.	San Blas (Kuna Yala)	16. Panama	
24.	Bougainville	17. Pápua Új-Guinea	
25.	Vajdaság	18. Szerbia (tagállam)	
26.	Koszovó		
27.	Gorno-Badakhshan	19. Tadzsikisztán	
28.	Zanzibár	20. Tanzánia	
29.	Krím Autonóm Köztársaság	21. Ukrajna	
30.	Karakalpakstan	22. Üzbegisztán	

2.3.2. Az állam adminisztratív rendszerébe illeszkedő autonómiák

Az unitárius államok egy része adminisztratív szerkezetébe illeszkedő megoldásokat alakított ki. Annak függvényében, hogy települési vagy területi önkormányzatai számára biztosított többletjogokat, mezoszintű autonómiák és településszintű autonómiák különböztethetők meg. Ebben az esetben aszimmetrikus közigazgatási rendszerről beszélhetünk, hiszen a kisebb-ségek lakta települések önkormányzatai az ország többi településeihez képest kiterjedtebb hatáskörökkel rendelkeznek, a hatalom eloszlása a központ és az egyes önkormányzatok között nem azonos.

2.3.2.1. Mezoszintű autonómiák

2.3.2.1.1. Regionális autonómiák

Regionális autonómiáról többszintű területi önkormányzati beosztású államok (és tagállamok) esetében beszélhetünk. A két európai regionalizált állam: Olaszország és Spanyolország. Az állam adminisztratív rendszerébe illeszkedő területi önkormányzatok, egyes kantonok: Bosznia és Hercegovinán belül a Bosznia-Hercegovinai Föderáció, az Åland-szigetek Finnországban, Korzika Franciaországban, Friuli-Venezia Giulia, Szardínia, Szicília, Valle d'Aosta, Trentino-Alto Adige Olaszországban, Katalónia, Galícia, Baszkföld, a Baleari-szigetek, a Kanári-szigetek Spanyolországban, Nei Mongol, Ningxia, Guangxi, Xinjiang Uighur, Xizang (Tibet), Hong Kong, Macao, Taiwan (de facto állam) Kinában.

Olaszországban az öt speciális státusú régió többletjogokkal rendelkezik a többi régióhoz képest, ám egymás között ugyancsak eltérésekkel. Spanyolország esetében nem az alkotmány, hanem az autonóm közösségek statútuma határozza meg a kompetenciákat, melyet a központ és a megalá-

kulni kívánó entitások közötti bonyolult egyeztetés során alakítottak ki, így a speciális igények és érdekek itt is jelentős aszimmetriát eredményeztek.

Olaszország *Trentino-Alto Adige* régiója például a következő területeken rendelkezik hatáskörökkel: a regionális hivatalok és hivatali rend szabályozása, regionális irodák, a megyék határai, közhasznú kisajátítások a központi és megyei tulajdonok kivételével, telekkönyv, tűzoltóság, kórházakra és egészségügyi intézményekre vonatkozó szabályok, kereskedelmi kamarákra vonatkozó szabályok, közbiztonság, segélyszervezetek, takarékpénztárak és kölcsönpénztárak.¹⁴

Spanyolország *Pais Vasco* (Baskföld) autonóm közösségének hatáskörei: a megyei határok kijelölése, az intézmények kialakítása és működtetése, a baszk választási törvény, a közigazgatás megszervezése, a közhivatalnokok státusa, a tradicionális jog beépítése a jogrendbe, érvényességi területük kijelölése, a közösség vagyonának kezelése, erdőgazdálkodás, legeltetés, mezőgazdaság, kistermelők, belvízi halászat, halgazdálkodás, vízgazdálkodás, vadászat, folyami halászat, kizárólag helyi hatású vízügyi tervek, helyi érdekű energetika, ásványvíz, víztartalék, jóléti programok, helyi érdekű oktatási, kulturális, művészeti, segélyezési, jóléti egyesületek, alapítványok, gyógyszerészet és higiénia, kultúra, szépművészet és iparművészet, történelmi, művészeti, műemlék, archeológiai, tudományos örökség kezelése, levéltárak, könyvtárak, múzeumok, mezőgazdasági és tulajdonügyi kamarák, halászegyletek, kereskedelmi kamara, ipar és hajózás, szakmai egyesületek, szövetkezetek, közügyi szektor, fejlesztés, gazdasági tervezés, takarékpénztárak, területi bankképviseltek, belkereskedelem, piac, ipar, központ ipari átstrukturálási programjai végrehajtásának módja, terület-, tengerpart-, városrendezés és lakásügy, vasút, közúti, tengeri, folyami szállítás, kikötők, helikopter-leszállók, repülőterek, terminálok, meteorológiai szolgálat, kaszinók, szerencsejátékok, turizmus és sport, köztéri rendezvények, közösségfejlesztés, gyermekek, ifjúság és idősek támogatása, rendfenntartó szervek, saját televízió és rádióadók, lapok, média általában, egyezmények más Autonóm Közösségekkel.¹⁵

Franciaországban *Korzika* speciális hatáskörei ezzel szemben igen szűkek. A költségvetésre, mezőgazdaságra, turizmusra, lakásügyre, vasutakra, energiaértékesítésre kiterjedő jogosítványain túl a korzikai nyelv védelmére és az iskolarendszerre vonatkozóan rendelkezhet.¹⁶

Finnországban az *Åland-szigetek* önkormányzata igen széles hatáskörökkel rendelkezik, többek között tartományi állampolgárságot biztosíthat a szigeteken élőknek, szabályozhatja a más etnikumúak betelepődését, és gazdaságát etnikai alapú protekcionista politikákkal védheti meg. Ezen ki-

vül a következő kérdésekben törvénykezhet: a tartományi képviselőház szervezete és feladatai, a képviselők választása, a tartományi kormány és az alárendelt hatóságok és intézmények, a tartományi hivatalnokok kollektív szerződése, ezek fegyelmi büntetése, a tartomány zászlaja és címere és azok használata a tartományban, a tartomány zászlajának használata a tartomány hajóin, kereskedelmi, halász-, szabadidő- és ezekhez hasonló hajókon, melyek tartományi illetőségűek, de úgy, hogy az állami főhivatalok és intézmények, valamint az egyének jogát a köztársasági zászlóhasználatra nem korlátozhatja, az önkormányzatokra történő felosztás, az önkormányzati választások, az önkormányzati igazgatás, az önkormányzati alkalmazottak kollektív szerződése, a tartományt illető jövedelmi pótdadók, gazdasági jellegetű és luxusadók, ideiglenes extra jövedelemadók, szolgáltatási díjak meghatározása a tartományban, az önkormányzatokat illető adók, általános rend és biztonság, tűzoltás, mentőszolgálat, építés- és tervezésügy, szomszédjog szabályozása, lakásépítés, ingatlanügyi kártérítések, közérdekből fakadó különleges jogok biztosítása teljes kártérítés ellenében, lakbérek, lakbér szabályozás, földbérlet, természet- és környezetvédelem, turisztika, vízhasználati jog, a tartományban található őstörténeti emlékek, kultúrtörténeti szempontból értékes épületek, tárgyak védelme, egészségügy, betegellátás, halotthamvasztás, szociális gondoskodás, alkoholtartalmú italok árusításának engedélyezése, oktatás, kultúra, sport, szünidei munkáltatás, mező- és erdőgazdálkodás, a mezőgazdasági termelés irányítása, de az érintett állami hatóságokkal tárgyalásokat kell folytatni, mielőtt a mezőgazdasági termelés irányítását célzó intézkedéseket megtennék, vadászat, halászat, halászhajók nyilvántartása, halutánpótlás szabályozása, állatvédelem, állatorvosügy, a szántóföldek, erdőterületek és a halakban gazdag vizek kitermelői célú felhasználása, ásványok utáni kutatás, bányajogositvány iránti kérelmek, bányakitermelés, postai szolgáltatások, rádió- és TV-tevékenység folytatása a tartomány területén belül, utak, csatornák, közúti közlekedés, nyomvonalas közlekedés, hajóközlekedés, a helyi tengeri közlekedés hajózóútvonalai, gazdasági tevékenység, a foglalkoztatáspolitikátámogatása, a tartományra vonatkozó statisztikák, a büntetések kiszabása, a büntetés mértéke a tartomány törvényhozói jogosultságához tartozó jogi területeken, pénzbírság kiszabása és megítélése, más kényszerítőeszköz alkalmazása olyan jogi területeken, melyek a tartomány törvényhozói hatáskörébe tartoznak, népeségnyilvántartás, kereskedelmi, egyesületi hajónyilvántartás, nyugdíjbiztosítások, szociális biztosítások, szeszitalokra vonatkozó törvények, bank- és hitelszféra, munkaszerződések és vállalaton belüli együttműködés.¹⁷

2.3.2.1.2. Megyei szintű autonómiák

A megyei szintű autonómiák többnyire egyszintű területi közigazgatási rendszerű államokban és tagállamokban működnek. Ilyen Trentino-Alto Adige régió belül Bozen/Bolzano tartomány Olaszországban.

Amíg Spanyolországban a kisebbség autonómiája szempontjából kiemelkedően fontos hatáskörök regionális szinten garantálhatók, Olaszországban Trentino-Alto Adige régió etnikai összetétele miatt nem megoldható, éppen ezért azok többségét a tartományok gyakorolják. *Bozen/Bolzano tartomány* hatáskörébe esik a megyei hivatalok és hivatalnokok, a helynevek, a műemlékek, a kulturális emlékek, a művészi értékek, a helyi viseletek, szokások és kulturális intézmények (könyvtár, akadémia, intézetek, múzeumok), a helyi művészeti, kulturális és oktatási tevékenységek, a rádió, televízió, média, kivéve a rádió- és televízió-adók alapításának jogát, a város- és falu-tervezés, a környezetvédelem, a legeltetés és erdőkitermelés, a családjog ősi törvények vagy szokások szerint, a kézművesség, az építkezés közpénzekből, a tavi kikötők, a piacok, a katasztrófamegelőzés, a bányászat, az ásványvizek, a vadászat és halászat, a havasi legelők és környezetvédelmi parkok, alagutak és aquaduktok, megyei kommunikáció és szállítás – beleértve a technikai szabályozásokat –, a turizmus és a vendéglátóipar, a sioktatás, a földművelés, az erdőgazdálkodás, az élőhús- és halkereskedelem, a mezőgazdasági egyletek, a kutatóközpontok, a földügy, a kisajátítás közérdek miatt minden területen, a munkaközvetítés és tanácsadás, a közegészségügy, az óvodák, az iskolaépítés, a szakoktatás és a képzések, a rendőrségek, az általános és gimnáziumi oktatás, a kereskedelem, a munkaerő, a köztéri rendezvények, melyek helyi érdekűek, az ipari fejlesztés, a víztartalék, a higiénia, a sport területeinek szabályozása.¹⁸

2.3.2.1.3. Településszintű autonómiák

Az állam adminisztratív rendszerébe illeszkedő helyi önkormányzatokra az alaszakai települési önkormányzatok az Amerikai Egyesült Államokban, illetve a horvátországi, a lakosság 50%-át meghaladó kisebbségek lakta települések hozhatóak fel példaként.

2. táblázat - Az állam adminisztratív rendszerébe illeszkedő autonómiák

	Autonóm entitás	Állam / Tagállam	Autonómia alsóbb szinten
1.	Posavina	1. Bosznia és Hercegovina	
2.	Nyugat-Hercegovina	Föderáció (Bosznia-Hercegovina)	
3.	Canton 10		

4.	Åland-szigetek	2. Finnország		
5.	Korzika	3. Franciaország		
6.	Nei Mongol	4. Kína		
7.	Ningxia			
8.	Guangxi			
9.	Xinjiang Uighur			
10.	Xizang (Tibet)			
11.	Hong Kong			
12.	Makaó			
13.	Taiwan (de facto állam)			
14.	Gagauzia		5. Moldova	
15.	Atlantico Norte		6. Nicaragua	
16.	Atlantico Sur			
17.	Friuli-Venezia Giulia	7. Olaszország		
18.	Szardínia			
19.	Szicília			
20.	Valle d'Aosta			
21.	Trentino-Alto Adige		Bolzano/ Bozen	
22.	Bolzano/Bozen			
23.	Katalónia	8. Spanyolország	Aran-völgy	
24.	Galícia			
25.	Pais Vasco / Baszkföld			
26.	Baleári-szigetek			
27.	Kanári-szigetek			
28.	Aran-völgy			

2.4. Az autonómia tartalma a területi megoldások esetében

Az autonómia tartalmának pontos feltérképezése igen nehéz feladat. A legtöbb esetben az autonómia alaptörvényei más törvényekre is utalhatnak, a használt fogalmak pedig sok esetben túlságosan elvontak ahhoz, hogy teljes biztonsággal meghatározható legyen, pontosan mit is foglal magában.

Ennek ellenére megkísérelhető bizonyos hatáskörök meglétének, illetve hiányának vizsgálata révén az autonómia fokának megállapítása a különböző megoldások esetében.

A tagállami státus elvileg a legmagasabb fokú autonómia biztosítását teszi lehetővé a kisebbség számára, és emellett – a területi alapú képviselet révén – a központi intézményekben is komoly súllyal rendelkezhet. A gyakorlatban azonban egyes unitárius államok bizonyos területeken szélesebb

hatáskörrel ruházzák fel a kisebbség lakta területek önkormányzatait, mint egyes szövetségi államok a kisebbség által lakott tagállamaikat. Puerto Rico nem tagállami státusú, mégis megilleti a szecesszió joga, ami Belgium, Bosznia-Hercegovina vagy India tagállamainak esetében nem érvényes.

Az AEÁ-ban, Bosznia és Hercegovinában, Finnországban, Indiában, Izraelben, Kanadában az autonóm entitásoknak joguk van saját maguk szabályozni a törvényhozó testületük megválasztásának szabályait, ezzel szemben Belgiumban, Dániában, Franciaországban, Kínában, Moldovában, az Egyesült Királyságban, Nicaraguában, Olaszországban és Spanyolországban az entítások választási törvénye vagy az alaptörvényben, vagy egy országos érvényű törvényben van központilag szabályozva.

A legtöbb országban az alsóbb szintű közigazgatási egységekre való felosztás joga az entításokat illeti, ez alól az általam vizsgált országok közül csak Belgium, Kína és Bozen/Bolzano megye jelent kivételt.

Az alsóbb szintű önkormányzatok hatásköreit és működését az AEÁ-ban, Bosznia és Hercegovinában, Dániában, Etiópiában, Finnországban, Indiában, Izraelben, Kanadában az entítások szabályozhatják.

Az autonóm entitásoknak joguk van saját maguknak szabályozni a törvényhozó testületük megválasztásának szabályait, ezzel szemben Belgiumban, Bosznia és Hercegovinában, Dániában, Franciaországban, Kínában, Moldovában, az Egyesült Királyságban, Nicaraguában, Olaszországban és Spanyolországban az entítások választási törvénye vagy az alaptörvényben, vagy az országos érvényű választási törvényben van meghatározva.

A kisebbség szokásjogának beépítésére a jogrendszerbe az AEÁ, Finnország, Kanada, az Egyesült Királyság és Olaszország megoldásai esetében van lehetőség.

Kína kivételével minden ország lehetőséget ad arra, hogy entításai rendelkezzenek bizonyos adók és illetékek kiszabása felett. Amíg a föderációk tagállamaiban a skála igen széles, a területi önkormányzatok esetében viszonylag jól behatárolt. Ezenfelül bizonyos törvénysértések esetében az entítások megszabhatják a büntetések mértékét, erre vonatkozóan az AEÁ őslakosai, az Åland-szigetek, Kanada Québec és Nunavut tartományában nyílik lehetőség.

A legtöbb esetben fontos kérdést jelent a rendfenntartó erők irányítása; legtöbbször az entítások hatáskörébe tartozik a rendőrség megszervezésének és működtetésének joga, ahogy az AEÁ őslakosai, Etiópia tagállamai, az Åland-szigetek, India tagállamai, Palesztina, a kanadai Cree-Naskapi önkormányzat, Skócia, Dél-Tirol és Spanyolország régiói esetében. India és Kanada esetében a börtönök működtetése is az entítások hatáskörébe tarto-

zik. A tűzvédelem és tűzoltás az Åland-szigetek, Cree-Naskapi önkormányzat, Skócia, Wales és Trentino-Alto Adige esetében, az alaptörvénynek megfelelően a területi önkormányzat hatáskörét képezi.

A nyelvhasználat szabályozása csak Québecben tartozik teljes mértékben az entitásra, a többi autonómia-megoldás esetében többnyire az alaptörvényben rögzített.

A letelepedés kritériumait csak az Åland-szigetek, Québec és a Cree-Naskapi önkormányzat határozhatja meg, a többi esetben az entítások nem rendelkezhetnek efelől.

Az AEÁ őslakosai, a horvát kantonok, Grönland, az Åland-szigetek, Cree-Naskapi és Gagauzia a gazdasági tevékenység szabályozására is jogosultak, a többi esetben erre nem tér ki explicit módon az alaptörvény, vagy pedig a központ hatáskörébe van utalva.

Lényeges a mezőgazdaság szabályozásának kérdése: erről Puerto Rico, Grönland, Feröer-szigetek, Åland-szigetek, Korzika, Palesztina, Wales és Dél-Tirol esetében rendelkezik explicit módon az alaptörvény, az önkormányzat hatáskörébe utalva azokat.

A környezetvédelemre vonatkozóan az AEÁ őslakosai, Puerto Rico, Grönland, a Feröer-szigetek, az Åland-szigetek, Cree-Naskapi önkormányzat, az Atlanti Partvidék Régiói, Gagauzia, Wales, Skócia és Dél-Tirol rendelkezhet.

Az oktatás a kisebbségek közösségként való fennmaradásának alapja, éppen ezért a nyelvi jogok és a kulturális vonatkozású hatáskörök mellett a legfontosabb területek egyike. Oktatási kérdésekben az entítások nem minden esetben dönthetnek a központ nélkül, azonban az autonómia-megoldások esetében az anyanyelv oktatására és megőrzésére vonatkozóan minden esetben kialakították a szükséges eszközöket. Ez történhet az országos oktatási törvény keretén belül, szakértői csoportok hatáskörébe utalva – speciális rendelkezéseken keresztül vagy az entításokon belül – a végrehajtó hatalom szerveinek ilyen irányú jogosítványai révén. Az oktatás általában véve Belgium, Bosznia-Hercegovina, Dánia, Etiópia, Finnország, Gagauzia, Wales, Skócia esetében tartozik az entítások hatáskörébe, míg a többi entításban csak egyes részterületek.

3. Személyi elvű autonómia

Önkormányzatok nemcsak területi alapon, hanem az egyének valamilyen sajátos közös értékei, érdekei és céljai szerint is megszervezhetőek. Az érdekvédelmi szervezetek, szakmai képviselők, politikai egyesülések

és polgári kezdeményezések, egyetemek, egyházak ilyen jellegű, személyi elvű autonómiát élveznek.¹⁹

A kisebbségek autonómiájának személyi elvű csoportautonómiakénti megoldása akkor is hatékony kisebbségvédelmi megoldás lehet, ha a kisebbség szórványban él, és területi alapon nincs mód megszervezni a szükséges intézményeket.

Nem területi autonómia alatt Heintze három változatot említ, melyek között átfedések lehetnek, és nem minden esetben lehet elkülöníteni őket.²⁰

A *kulturális autonómia* olyan személyi elvű autonómia, amely a kulturális kérdésekre korlátozódik. Magában foglalja a nyelvre, az oktatásra, a hagyományőrzésre irányuló jogokat. Példaként az észtországi, lettországi, szlovéniai, magyarországi kisebbségeket, finnországi lappokat és svédeket, norvégiai és svédországi lappokat, dániai németeket, németországi dánokat és szorbokat, a dél-tiroli ladinokat, a belgiumi németeket érintő megoldások említhetők.

A *személyi autonómia* kizárja a területi elvet, és csakis a csoporthoz való tartozás elvén alapul. Első számú követelménye, hogy a kisebbség által meghatározott csoportnak jogi személyiséggel kell rendelkeznie.

A magánjogi megoldások *funkcionális autonómiát* eredményezhetnek, ám a közjogi státushoz külön törvény szükséges.²¹

A kijelölt kisebbségi szervezet közvetít az állam és a kisebbséghez tartozó állampolgárok között, és kormányzati kompetenciával rendelkezik bizonyos kisebbségi ügyeket illetően.

Az a személy, akit objektíve a csoport tagjaként tartanak számon, ha ő maga nem így érez, nem kötelezhető arra, hogy vállalja a csoporttagságot, éppen ezért az autonóm testület által képviselt csoporthoz való tartozásnak opcionálisnak kell lennie.

A *személyi elvű autonómia* egy meghatározott közösség (etnikai, nyelvi, vallási) tagjai számára lakhelyüktől függetlenül lehetővé teszi, hogy bizonyos tekintetben saját intézményeik és saját törvényeik szerint kormányozzák magukat.

A személyi elvű autonómiák lehetnek központosítottak vagy helyiek.

Észtországban országos jellegű önkormányzatok működnek, feladataik az anyanyelvű oktatás megszervezése, az erre a célra fordított források felügyelete, a kisebbségek kulturális intézményeinek kialakítása, kulturális rendezvények szervezése, pénzügyi alapok létrehozása, ösztöndíjak és díjak alapítása és kezelése. A nemzeti kisebbségek országos regisztert vezetnek, az autonómia legfőbb szerve az országos kulturális tanács és a kulturális bizottság, a területi képviselő érdekében az országos kulturális tanács meg-

alakíthatja a települési és megyei szintű kulturális tanácsokat vagy kijelölheti helyi kulturális képviselőit.

Az önkormányzat intézményeit a nemzeti kisebbségek kulturális intézményei, kulturális célú vállalkozásai és kiadói, szociális szervezetei és a magániskolákról szóló törvény hatálya alá eső kisebbségi oktatási intézmények jelentik.²²

Finnországban a számi (lapp) nyelv a négy északi járásában hivatalos nyelvnek számít, emellett az őslakosi státussal rendelkező kisebbségnek saját parlamentje van, amelynek hatáskörei meglehetősen korlátozottak, tulajdonképpen a nyelv és a kultúra megőrzésére terjednek ki; dönthet arról, hogy az országos költségvetés hány százalékát fordítsák a számi kultúra megőrzésére és a számi szervezetek fenntartására, illetve előterjesztési joggal rendelkezik Finnország parlamentjében a közösséget érintő kérdésekben, köztük a bányászat, a szociálpolitika, a földügy, a nemzeti parkok létesítése.²³

Szlovéniában a nemzeti kisebbségek a hagyományosan szülőföldjüknek tekinthető térségben municípiumi önkormányzati közösségeket, és egy azokat átfogó testületet hozhatnak létre. Hatáskörükbe tartozik a speciális jogaik védelmét szolgáló intézkedések meghozatala, észrevételek és javaslatok felterjesztése az illetékes hatóságokhoz, az etnikai identitás megőrzését szolgáló tevékenységek támogatása, a közösség fejlődése szempontjából fontos kulturális, kutatói, tájékoztatói, kiadói és gazdasági tevékenységek kezdeményezése és megszervezése, szervezetek és közintézmények létrehozása, az oktatási tevékenység megtervezésében és megszervezésében való részvétel, a tantervek kidolgozása, a törvények által megszabott területeken állami hatáskörébe tartozó feladatok ellátása.²⁴

Dániában a német kisebbség testülete az Észak-Schleswigi Német Szövetség, melynek hatáskörei tulajdonképpen a közösséget érintő oktatási kérdésekre, magániskoláik működtetésére és a Németországgal való kapcsolattartásra terjednek ki.²⁵

3. táblázat - Személyi elvű autonómia-megoldások

	Etnikumok és nemzeti kisebbségek	Ország
1.	németek	1. Belgium
2.	oroszok	2. Észtország
3.	ukránok	
4.	fehéroroszok	
5.	finnek	
6.	németek	
7.	svédek	
8.	zsidók	
9.	svédek	
10.	lappok	4. Hollandia
11.	frízek	
12.	oroszok - n.a.	5. Lettország
13.	oroszok - n.a.	6. Litvánia
14.	bolgárok	7. Magyarország
15.	romák	
16.	görögök	
17.	horvátok	
18.	lengyelek	
19.	németek	
20.	örmények	
21.	románok	
22.	rutének	
23.	szerbek	
24.	szlovákok	
25.	ukránok	
26.	dánok	8. Németország
27.	szorbok	
28.	frízek	
29.	lappok	9. Norvégia
30.	magyarok	10. Szlovénia
31.	olaszok	
32.	lappok	11. Svédország

Irodalom

- Baán László: A helyi önkormányzatok. In Gyurgyák János (szerk.): *Mi a politika? Bevezetés a politika világába*. Osiris, Budapest, 1996, 123–146.
- Bárdi Nándor – Dippold Péter (szerk.): *Az Åland-szigetek önkormányzata*. Teleki László Alapítvány Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Budapest, 1994.
- Barsi Boglárka: A belga állam fejlődése. Az unitárius államtól a föderális államig. In *Tér és Társadalom*, XV. évf. 2001/1.
- Bíró Gáspár: *Bevezetés a nemzetközi viszonyok tanulmányozásába*. Osiris, Budapest, 2003.
- Bódi Ferenc: *A települési önkormányzatok érdekérvényesítése a területpolitikában*. Ph.D. értekezés, Budapest, 2001. Kézirat.
- Bogdanor, Vernon (szerk.): *Politikatudományi enciklopédia*. Osiris, Budapest, 2001.
- Brunner, Georg – Küpper, Herbert: European Options of Autonomy: A Typology of Autonomy Models of Minority Self-Governance. In Kinga Gál (ed.): *Minority Governance in Europe*. Local Government and Public Service Reform Initiative, Budapest, 2002. *Magyarul*: Georg Brunner – Herbert Küpper: Európai autonómia-megoldások: A kisebbségi önkormányzatok autonómia-modelljeinek tipológiája. *Magyar Kisebbség*, 2004/1–2. 466–496.
- Chalmers, Douglas: Scotland Year Zero – From Words to Action. In Kinga Gál (ed.): *Minority Governance in Europe*. Local Government and Public Service Reform Initiative, Budapest, 2002, 125–151.
- Csapó I. József: *Autonómiák és autonómiatörekvések*. Szerző kiadása, h. n., 2003.
- Demény István Pál és mtsai (szerk.): *Magyar népi kultúra. Alapfogalmak. Folklor. Anyagi kultúra*. Erdélyi Tankönyvtanács, Kolozsvár, 1999.
- Forsey, Eugene A.: *How Canadians Govern Themselves*. Public Information Office, 5. kiadás, Ottawa, 2003. [<http://www.parl.gc.ca/information/library/idb/forsey/index-e.asp>, .pdf]
- Forum of Federations. [<http://www.forumfed.org/federalism/cntrylist.asp?lang=en#>], 2004.05.10.
- Gerencsér Balázs – Juhász Albin: *A kisebbségi autonómia*. Budapest, 2001. Kézirat.
- Gross, Andreas: *Positive experiences of autonomous regions as inspiration source for conflict resolution in Europe*. <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc03/EDOC9824.htm>
- Győri Szabó Róbert: *Nemzet és kisebbség, autonómia és regionalizmus Európában*. Zsigmond Király Főiskola, Budapest, 2004.
- Hannum, Hurst (ed): *Documents on Autonomy and Minority Rights*. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht–Boston–London, 1993.

- Hannum, Hurst: *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination. The Accomodation of Conflicting Rights*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, é.n.
- Heintze, Hans-Joachim: On the Legal Understanding of Autonomy. In Markku Suksi (ed.): *Autonomy: Applications and Implications*. Kluwer Law International, London-Hága-Boston, 1998.
- History of ideas. [<http://etext.lib.virginia.edu/DicHist/alpha/.html>], 2004.10.23.
- Kardos József – Simándi Irén (szerk.): *Európai politikai rendszerek*. Osiris Kézikönyvek, Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- Microsoft Encarta Encyclopedia. 2004, Microsoft Corporation.
- Minority Rights Group (szerk.): *World Directory of Minorities*. Minority Rights Group International, h.n., é.n.
- Salat Levente: *Etnopolitika: a konfliktustól a méltányosságig*. Az autentikus kisebbségi lét normatív alapjai. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2001.
- Smith, David [d.j.smith2@bradford.ac.uk]: *Cultural Autonomy in Estonia. A Relevant Paradigm for the Post-Soviet Era?* [<http://www.one-europe.ac.uk/pdf/wp19.pdf>], 2005.03.14.
- Suksi, Markku: On the Entrenchment of Autonomy. In uő (ed.): *Autonomy: Applications and Implications*. Kluwer Law International, London-Hága-Boston, 1998.
- Szilágyi Péter: *Jogi alaptan*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Wiberg, Matti: Political Autonomy: Ambiguities and Clarifications. In: Markku Suksi (ed.): *Autonomy: Applications and Implications*. Kluwer Law International, London-Hága-Boston, 1998.
- Wikipedia. [<http://en.wikipedia.org>]
- World Factbook. CIA, [<http://www.cia.gov/cia/factbook.htm>], 2004.02.03.

Jegyzetek

- ¹ Taiawagi Helton: Nation Building in Indian Country: The Blackfoot Constitutional Review, pdf formátum és a Public Law 93-638 Indian Self-Determination and Education Assistance Act, pdf formátum alapján.
- ² Constitution of Commonwealth of Puerto Rico. <http://welcome.topuertorico.org/constitu.shtml>.
- ³ Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina, The. [<http://www.kfunigraz.ac.at/suedosteuroopa/verfassung/BosnaiHercegovina/Constitution.pdf>], 2005.05.07.
- ⁴ Greenland Home Rule Act, Danish Act No.577 of 29 November 1978. In Hurst Hannum (szerk.): *Documents on Autonomy and Minority Rights*. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht-Boston-London, 1993, 213.

- ⁵ Home Rule Act of the Faroe Islands [<http://www.stm.dk/Index/dokumenter.asp?o=71&n=1&h=7&d=1037&s=2&str=stor>], 2005.
- ⁶ Gaza-Jericho Autonomy Agreement (Cairo Agreement) 4 May 1994. [<http://www.palestinehistory.com/document.htm>], 2004; Agreement on preparatory transfer of powers & responsibilities 29 August 1994. [<http://www.palestinehistory.com/document.htm>], 2004.
- ⁷ Cree-Naskapi (of Quebec) Act 1984, c. 18 [http://www.sen.parl.gc.ca/lpearson/htmlfiles/hill/20_hm_files/v20_jurisdiction.htm], 2004.10.23.
- ⁸ Legea Republicii Moldova Nr. 344-XIII din 23 decembrie 1994. Monitorul Oficial, (1995.01.14), nr. 3-4., I. o. [<http://www.monitoruloficial.md>] 2005.05.12.
- ⁹ Government of Wales Act 1998 (c. 38). [<http://www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts1998/19980038.htm>], 2004.10.23.
- ¹⁰ Györi Szabó Róbert: *Nemzet és kisebbség, autonómia és regionalizmus Európában*. Zsigmond Király Főiskola, Budapest, 2004, 114.
- ¹¹ Scotland Act [<http://www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts1998/19980038.htm>] és Györi Szabó: i. m. alapján.
- ¹² Ley 16 del 19 de febrero de 1953 Por la cual se organiza la Comarca de San Blas. [<http://www.cidh.oas.org/Indigenas/sanblas1953.htm>], 2004.
- ¹³ Ua.
- ¹⁴ Modified text of the Constitution of the “Trentino-Alto Adige” Region and the Provinces of Trento and Bolzano. In Hurst Hannum (szerk.): i. m.
- ¹⁵ Autonomy Statute of the Basque Country. In Hurst Hannum (ed.): i. m.
- ¹⁶ La Collectivité Territoriale de Corse. [<http://www.corse.pref.gouv.fr/scripts/display.asp?P=COloi91legis>], 2004.
- ¹⁷ Önkormányzati törvény Åland számára. In Bárdi Nándor - Dippold Péter (szerk.): *Az Åland-szigetek önkormányzata*. Teleki László Alapítvány Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Budapest, 1994, 24-54.
- ¹⁸ Modified text of the Constitution of the “Trentino-Alto Adige” Region and the Provinces of Trento and Bolzano. Id. kiad.
- ¹⁹ Baán László: A helyi önkormányzatok. In Gyurgyák János (szerk.): *Mi a politika? Bevezetés a politika világába*. Osiris, Budapest, 1996, 123-146.
- ²⁰ Heintze, Hans-Joachim: On the Legal Understanding of Autonomy. In Markku Suksi (ed.): *Autonomy: Applications and Implications*. Kluwer Law International, London-Hága-Boston, 1998.
- ²¹ Ua.
- ²² The Law on Cultural Autonomy for National Minorities. [http://www.einst.ee/factsheets/cult_auton.htm], 2004.08.23.

- ²³ <http://virtual.finland.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=26471> és Vizi Balázs: A lapp parlamentek a skandináv országokban. *Fundamentum*, 2001/3 alapján.
- ²⁴ Law on Self-governing Ethnic Communities 5. October 1994. [<http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Slovenia.html>], 2004.
- ²⁵ A World Directory of Minorities és Csapó I. József: *Autonómiák és autonómia-törekvések*. Szerző kiadása, h.n., 2003, 167.